

MĚSTO: HRANICE PŘEDSTAVIVOSTI

8. BRNĚNSKÁ KONFERENCE URBÁNNÍCH STUDIÍ

19. - 20. 5. 2022

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ MASARYKOVY
UNIVERZITY

SEZNAM PŘIHLÁŠENÝCH SEKCIÍ A ABSTRAKTŮ*

PŘIHLÁŠENÉ SEKCE

Participativní bydlení v ČR: možnosti, limity, výzvy

Petr Kubala, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

Jan Malý Blažek, Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova Univerzita

Václav Orcígr, Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova

Tomáš Hoření Samec, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.

Popis sekce

Sekce se bude zabývat širšími souvislostmi, možnostmi, limity a výzvami participativního bydlení v České republice. Participativním bydlením máme na mysli takové formy bydlení, v nichž mají domácnosti demokratickou kontrolu nad procesy tvorby a realizace projektů bydlení, a zároveň aktivně, cíleně a pravidelně sdílejí prostory, organizaci nebo náklady.

Takováto představa (v českém prostředí) inovativní formy bydlení však není bezproblémově slučitelná s dosavadním uspořádáním systému bydlení. Ten byl v posledních třiceti letech – rozsáhlou privatizací, rozvojem hypotečního trhu a deregulací nájemného – vytvořen do podoby “na individuálním vlastnictví postaveného” režimu bydlení. Máme zato, že je tento režim tak silně ukotven (díky institucionálnímu uspořádání a panujícím diskurzům), že ovlivňuje

* Texty neprošly jazykovou korekturou. Seznam abstraktů od str. 10.

možnosti představitosti, jakým způsobem a v jakých formách lze kvalitně bydlet, a také kteří aktéři by měli bydlení poskytovat.

Česká republika je přitom jednou ze zemí, na které dopadá krize bydlení nejsilněji a dotýká se čím dál širší skupiny obyvatelstva. Její dopady budou navíc umocněny dopady změn klimatu a dalších krizí vyplývajících (nejen) z pandemické situace. Některé samosprávy, zástupci státní správy či soukromého sektoru se v tomto souběhu krizových situací snaží změnit směr současného vývoje (a systém bydlení tak přeuspořádat nebo upravit, doplnit). Jedním z nástrojů vhodných pro zmírnění dopadů souběhu krizí může být právě podpora vzniku různých forem tzv. participativního bydlení.

V sekci si tak budeme klást například otázky, jak na sebe tyto formy představitosti a praxí narážejí? Bude možné do současného systému začlenit participativní bydlení a tím jej přeuspořádat? Nebo současný systém inovaci nepřijme, vypudí, popřípadě přetvoří k obrazu svému? Dojde k rozšíření hranic představitosti možných způsobů života, stavění a bydlení? Dojde k rozšíření představitosti možností jednání municipalit v krizi bydlení?

Příspěvky

Participativní bydlení jako inovační praxe (ne)rozšiřující představitost municipalit v možnostech řešení “krize bydlení”?

Petr Kubala, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.

Tomáš Hoření Samec, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.;

Václav Orcígr, Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova;

Jan Malý Blažek, Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Náš příspěvek se zaměřuje na reflexi aplikovaného projektu zavádění inovace v oblasti bydlení v podobě tzv. participativního bydlení. Česká republika v současné době zakouší projevy globální urbánní krize dostupnosti bydlení v podobě rostoucích cen nemovitostí, pozemků a nájmu. Nedostupnost bydlení se sice aktuálně dotýká nejvíce určitých sociálních skupin, ale v dlouhodobé perspektivě bude mít dopad na velké části společnosti. Některá města a obce ČR proto hledají nástroje, které by její dopady mohly zmírnit, ale narážejí na institucionální i kulturní bariéry při jejich zavádění. V příspěvku proto reflektujeme naši terénní zkušenost s těmito praktickými bariérami a souvisejícími limity představitosti o tom, co “je možné” nebo co “je žádoucí” ve vztahu k bydlení, které má participativní prvky a je pro-environmentálně orientované a zároveň je sociálně a ekonomicky dostupné. Reflektujeme však rovněž naše vlastní schopnosti a vůbec možnosti mezioborového výzkumného týmu ovlivnit přenos sociální inovace použitím metod participativního akčního výzkumu. Kromě pozice měst jako hlavních aktérů inovace se v našem výzkumném procesu zaměřujeme na to, jaké jsou potřeby a preference jednotlivých aktérů, především potenciálního obyvatelstva participativního bydlení. Příspěvek představuje “work in progress” aplikovaného výzkumného projektu, který má

výrazné akční (transformativní) prvky a jako takový otevírá řadu témat a diskuzi ohledně naší pozice, angažovanosti a povaze spolu-vytvářeného vědění právě ve vztahu k limitům představitosti a jejího potenciálního rozšiřování.

Participativním bydlením směrem k udržitelnosti?

Veronika Dombrovská, Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita

Příspěvek se zabývá participativním bydlením v České republice, a to konkrétně grass-rootovými skupinami, které volí vzájemnou spolupráci, aby dosáhly udržitelného bydlení. Udržitelnost podle nich spočívá v dlouhodobé finanční dostupnosti (ekonomická), energetické úspornosti a sdílení věcí (ekologická) a v budování mezilidských vztahů a kolektivních aktivitách proti atomizaci jednotlivců (sociální). Práce vychází z pěti rozhovorů s grass-rootovými skupinami volícími různé právní formy (sociální družstvo, baugruppe, spolek). Spojuje je to, že společně jsou ekonomicky silnější na trhu s nemovitostmi, na němž by jednotlivě neměli šanci na nemovitost dosáhnout. Všechny čelí legislativní překážce: pro jejich organizační princip neexistuje vhodná právní forma, což je oslabuje ve vyjednávání s institucemi. To v některých případech nabírá podobu lokálního politického konfliktu umocněného jiným vnímáním času: v očích skupin, které potřebují bydlet nyní, klesá legitimita samospráv snažících se prosazovat podle nich nedostatečné a pomalé řešení krize bydlení. Podobný časový tlak na grass-rootové skupiny kladou i další krize: energetická, která dramaticky násobí finanční nedostupnost a nedostatečnou kvalitu bydlení; a klimatická, která motivuje skupiny usilovat o ekologicky udržitelné bydlení, které však v současnosti také násobí finanční nedostupnost. Kombinace těchto aspektů časového tlaku spolu s pocitem bezmoci na trhu s nemovitostmi oproti velkým hráčům způsobuje u některých úzkost z nedosažitelnosti bydlení. Práce se zaměřuje na konkrétní návrhy opatření, které by podle grass-rootových skupin přispěly k udržitelnému bydlení. Poukazuje na krizi bydlení a krizi energetickou, ve spojitosti se změnou klimatu, jako na jeden komplexní problém vyžadující komplexní řešení.

Participativní bydlení a sociální inkluzivita

Agata Guńková, Faculty of Liberal Arts and Sciences (University College Utrecht)

Ve svém příspěvku se zaměřím na vztah participativní formy bydlení a sociální inkluze na příkladu co-housingu v Nizozemsku. Co-housing je forma bydlení, která zahrnuje „participativní“ prvek, což znamená, že jeho obyvatelé se v různé míře podílejí na plánování a řízení svého bydlení a komunity. Zaměřím se na vhodnost takového bydlení pro obyvatele z nízkopříjmových skupin prostřednictvím výzkumné otázky „Jaká je role socioekonomického zázemí v přístupu k samoorganizovaným iniciativám co-housingu?“. Výchozím bodem výzkumu je, že lidé z nízkopříjmových skupin mohou čelit různým dodatečným překážkám v přístupu ke co-housingu, například kvůli nedostatku sociálního, kulturního nebo ekonomického

kapitálu. To může být důležité při implementaci a zvažování formy participativního bydlení jako jednoho z nástrojů řešení bytové krize.

Město v těle: tělesná jinakost jako perspektiva pro městskou jinakost

RNDr. Robert Osman, PhD., Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Popis sekce

Tělesná jinakost bývá zpravidla chápána jako výzkumný problém či výzkumné téma. Může však být chápána i jako perspektiva, která může nabídnout analyticky zajímavý zdroj inspirace. Studia postižení používají jednoduché rozlišení založené na tom, zda postižení chápeme pouze jako omezení, které je nutné kompenzovat či jako možnost něčeho jiného, a tedy i nového. Kompenzace přitom setrvávají v zaběhnutých pořádcích, snaží se o návrat k původnímu stavu a nenabízejí příliš mnoho inspirace pro uvažování jinakosti. Postižení chápána jako jiná možnost naopak tuto inspiraci nabízí. Pokud nebudeme uvažovat jiná těla pouze jako problém, který má městský prostor kompenzovat, ale jako perspektivu, jak myslet města radikálně jinak, můžeme zahlédnout, jak nás naše vlastní těla omezují v imaginacích, jak odlišné by města mohla být. Jednotlivé příspěvky tak nabízí různé příklady, jak si pomocí jiných těl představit i jiná města.

Příspěvky

Provázanost města a metodologie – úskalí mobilních metod s lidmi s postižením

Hana Porkertová, Ústav práva a humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Lucie Pospíšilová, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Pavel Doboš, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Zuzana Kopecká, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Mobilní metody se těší v sociální geografii i sociologii čím dál většímu zájmu, stoupá i množství těchto metod prováděných s lidmi s postižením, což je případ našeho výzkumu. Jako metodu pro zkoumání zkušenosti nevidomých lidí s městským prostorem jsme zvolili kombinaci rozhovoru a následného go-alongu, který je označován za hybrid mezi rozhovorem a zúčastněným pozorováním (Evans, Jones 2011), a který je využíván především ve výzkumech majících za cíl odhalit skryté nebo neuvědomované vztahy s místem/s prostředím (Kusenbach

2003). Jak poznamenává Castrodale (2017), tato metoda nabývá s lidmi s postižením neočekávaných podob. Do go-alongu se totiž promítá ableistická podoba prostoru i pohybu. Bylo tak nutné jej pro účely naší studie upravit – co vše jsme museli změnit, abychom ji mohli při výzkumu s nevidomými lidmi použít? Co bylo třeba naplánovat? Na jaká úskalí jsme v průběhu narazili? Co nám go-along vyjevil o naší pozicionalitě? Co bychom dnes udělali jinak? A co nám tyto nesnáze řekly o ableistické povaze (nejen) mobilních metod?

Pohyb jako refrény tras: Post-fenomenologický přístup k pohybu lidí se zrakovým znevýhodněním v urbánním prostředí

Pavel Doboš, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Lucie Pospíšilová, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Příspěvek je snahou o intervenci do soudobých diskusí o post-fenomenologické geografii. Věnuje se analýze pohybu lidí se zrakovým znevýhodněním, aby rozvíjel ne-reprezentativní přístup k post-fenomenologii, který klade důraz na mezi-pozici těla v pohybu. Hlásíme se k postoji, který je odlišný jak od fenomenologické geografie, tak od v současnosti převažující formě post-fenomenologie v geografii, která je ukotvena v objektově orientované ontologii. Oba tyto přístupy se totiž opírají o humanisticky-geografické rozlišení mezi prostorem a místem, a proto jsou nevhodné pro zkoumání těl při procesu pohybu. Jsou poznamenány pointilismem: uchopují místa jako body v prostoru, přistupují k času výhradně v jeho chronologické podobě a chápou těla v jejich stabilním bytí, nikoli probíhajícím stávání se. V analýze našich dat z rozhovorů s lidmi se zrakovým znevýhodněním nejprve přistupujeme k jejich pohybu skrze fenomenologickou geografii, ale dostaneme se k limitu toho, co tento přístup o pohybu může říct. Pokračujeme proto post-fenomenologickou geografickou analýzou, která čerpá z Deleuzova myšlení a jeho inspirace Bergsonem, a využíváme Deleuzovy koncepty pohyb, trasa, ritornel/refrén a mimovolná paměť. S tímto konceptuálním repertoárem překonáváme dichotomii prostor a místo a zdůrazňujeme mezi-pozici a virtualitu pohybu, stejně jako diferencí-produkující opakování, které nazýváme „refrérováním do tras“. Všimáme si, jak jsou pohybující se těla se zrakovým znevýhodněním zranitelná a citlivá na nekonečně se proměňující urbánní prostředí. Navíc koncepce „refrérování do tras“ pomáhá odporovat ableismu, neboť ve finále ukazuje, že pohyb lidí se zrakovým znevýhodněním není zas tak odlišný od pohybu jakýchkoli jiných lidí. Nicméně jejich pohyb představuje zranitelnost lidského pohybu efektněji a expresivněji, neboť jejich refrény tras se dějí v urbánním prostředí, které bylo a je tvořeno vidícími lidmi a pro vidící lidi

Venčenie s roľníčkou: návrhy úprav prostredia vhodného pre venčenie vodiacich psov v meste

Tomáš Stanček, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Príspevok sa zameriava na skúsenosti s venčením vodiacich psov v kontexte miest Českej a Slovenskej republiky za účelom vypracovania návrhu inkluzívnych úprav verejných mestských priestorov. Jeho hlavným výsledkom je popísanie najdôležitejších tém, ktoré sú použiteľné pre návrh vhodnej podoby prostredia z perspektívy dvojice nevidomý-vodiaci pes. Ide predovšetkým o zabezpečenie kontroly nad psom a jeho bezpečia, zbieranie exkrementov, jeho koexistenciu s inými psami, samostatný pohyb človeka bez psa, a časopriestorové nároky na vlastnosti prostredia. Vodiaci pes má v živote ľudí so zrakovým znevýhodnením veľmi špecifické postavenie, pretože sa nachádza niekde na rozmedzí „asistenta“ a „kompenzačnej pomôcky“. Je živým tvorom, ale na druhú stranu má v spoločnosti kvôli svojej funkcii odlišnú pozíciu než iné psy. Musí plniť veľké množstvo úloh, má mnoho výnimiek v legislatívnych nariadeniach týkajúcich sa psov, ale najmä jeho majiteľ má komplikácie s vykonávaním celej rady „bežných“ činností, ktoré sa života so psom týkajú. Ako teda prebieha zabezpečenie jeho základnej fyziologickej potreby – venčenie? Pes potrebuje na venčenie nespevnené voľné plochy, ktoré sú naopak pre nevidomých neprístupné. Jeho majiteľ nad ním ani nemá vizuálnu kontrolu. A ako sa mení pohyb človeka, keď ho zrazu pes nevedie? S cieľom identifikácie a popisu východísk pre návrh sme realizovali kvalitatívny výskum zameraný na zistenie skúseností s ich venčením. Uskutočnili sme rozhovory s ľuďmi, ktorí sú s vodiacími psami v dennom kontakte – ich cvičiteľmi a užívateľmi. V ich následnej analýze sme sa zameriavali najmä na identifikáciu pozitívnych a negatívnych prvkov, javov a vlastností, ktoré nejakým spôsobom komplikujú alebo uľahčujú proces venčenia, ale aj na popísanie samotného procesu venčenia. Na záver boli navrhnuté príklady krajinnno-architektonických úprav prostredia v meste Brno, ktoré demonštrujú možnú podobu zásahov zlepšujúcich tento proces.

Budování strategie přístupnosti města Brna

Ondřej Šerý, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Příspěvek se věnuje procesu vzniku jednoho konkrétního dokumentu v jednom konkrétním prostředí, a sice Strategického plánu pro postupné odstraňování bariér 2021–2030, který byl vytvořen pro potřeby Poradního sboru Rady města Brna pro bezbariérové Brno. Pro popis vzniku tohoto dokumentu jsme si zvolili perspektivu dialogického prostoru, která umožňuje uspořádat postup složený z množství hlasů, názorů a argumentů. Jakožto metaforu vícehlasnosti používáme příklad „karnevalu“ od M. M. Bachtina, kdy jsou dohromady svedeni „cizinci“ hovořící odlišným „hlasem“. Na samotném počátku byla aktivita několika jednotlivců, kteří započali téma politik přístupnosti postupně institucionalizovat. Pro úspěch byla však

zároveň potřeba politická podpora etablovaných hráčů. Díky jejich spojení byl ustaven zmíněný poradní sbor. Pozice tajemnice sboru a předsedy sboru tak v rámci tohoto „karnevalu“ označujeme za „hlasy vítězů“. Následně jsme se pomocí semistrukturovaných rozhovorů věnovali vizím, postojům, a především prioritám všech zaangażovaných osob („hlasům členů a členek poradního sboru“). Pro účely strategického plánu byly vydefinovány cílové skupiny a zároveň bylo třeba respektovat „hlas legislativy“, která zaručuje přístupnost všem skupinám obyvatel. Za tímto účelem jsme použili principy taktického urbanismu, které se snaží zpřístupňovat prostor ve funkčních celcích a zároveň dle určité společenské potřeby. Podobu dokumentu rovněž ovlivnily „hlasy uživatelů“, které měly vliv na identifikaci typů prostorů, jež mají být prioritně zpřístupněny. Naše „hlasy zpracovatelů“ pak dominantně ovlivnily podobu pracovního návrhu dokumentu. Do procesu tvorby promluvíly i „hlasy expertů“, kteří formulace navržené na jednáních dotvářeli do konečné podoby. A v neposlední řadě se na výsledné podobě podílely i „hlasy schvalovatelů“ (zejména radní a zastupitelé města), jež završili více než tři roky trvající proces budování tohoto strategického plánu.

Vztah maskulinity a postižení v prostorové zkušenosti nevidomých mužů

Lucie Pospíšilová, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Hana Porkertová, Ústav práva a humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Zatímco u žen s postižením se hovoří o dvojnásobném znevýhodnění, u mužů s postižením je to jiné, protože maskulinita a postižení jsou ve vzájemném konfliktu. Postižení je asociováno se závislostí, slabostí či bezmocností a maskulinita naopak s nezávislostí, silou a mocí. Jde o „žitý a vtělený rozpor zakoušený na osobní úrovni“ (Shuttleworth a kol. 2012: 175).

Vztah maskulinity a postižení je zajímavý i z geografického hlediska, protože chápání prostoru má taktéž svou genderovou dimenzi. Orientovat se v prostoru, neztratit se, rozumět mapě, navigačním technologiím a umět pracovat s měřítkem, to jsou dovednosti asociované v naší společnosti s maskulinitou. A protože jsou tyto dovednosti spojované téměř výhradně s vizuální představitelostí, je to právě nevidomost, která je asociována s omezením či dokonce absencí těchto kompetencí. Konflikt maskulinity a postižení v případě prostoru je tak dobře viditelný u nevidomých mužů a jeho zkoumání nám může prozradit mnohé nejen o samotné zkušenosti nevidomých mužů, ale i o chápání prostoru v geografii i v celé naší společnosti.

Příspěvek využívá koncepci prostoru Henriho Lefebvra založenou na triádě prostorových praktik, reprezentace prostoru a prostorů reprezentace a hledá odpověď na otázku: Jak se spolu-utvářejí maskulinita a postižení ve zkušenosti nevidomých mužů s městským prostorem? Data pocházejí z výzkumu provedeného v Brně a v Praze v letech 2020 a 2021 a zahrnují 7 rozhovorů a 6 go-alongů s nevidomými muži.

Časové znevýhodnění: když tělo neodpovídá normám času

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Veronika Kotýnková, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Tělesné postižení, či tělesné znevýhodnění je často chápáno v kontextu materiálních či sociálních bariér. Znevýhodnění je pak v těchto kontextech chápáno jako omezení na prostorové či sociální mobilitě. I přesto, že samotná mobilita je ryze časoprostorový koncept, je tělesné znevýhodnění často chápáno pouze v prostorových souvislostech. Příspěvek tak reaguje na tuto časo-prostorovou asymetrii a nabízí způsob, jak uchopit i časový rozměr tělesného znevýhodnění. Příspěvek se opírá o induktivní výzkum s lidmi, jejichž těla neodpovídají časovým normám většinové společnosti. Čas je chápán jako žitá zkušenost, která je produkovaná v rámci propojení širokého spektra sociálních a institucionálních diferencí. K tomuto účelu příspěvek používá koncept chrononormativity, který umožňuje zahlédnout normativitu časování určitých praktik a spolu s ní i neodpovídání normativnosti těchto časování. V teorii je popsána normativnost času prvního sexu, prvního vztahu, řidičského průkazu, manželství, rodičovství, práce, kariéry, důchodu atp. Jinými slovy je chrononormativita doposud používána výhradně pro popis normativity posloupnosti „životních událostí“. Když však tuto perspektivu použijeme na každodenní zkušenost lidí s tělesným znevýhodněním, vyvstane z ní chrononormativita naší společnosti stojící mimo prostou posloupnost „životních událostí“. Čas a časová kultura osob s tělesným znevýhodněním tak poukazuje na určitou normativní kulturu časování každodenních aktivit, a zároveň odkrývá, jakým způsobem se čas podílí na koprodukcii tělesného znevýhodnění. Lidé s tělesným znevýhodněním nejenže neodpovídají časovým normám, ale jejich zkušenost poukazuje na alternativní temporality existující mimo dominantní pojetí času. Příkladem poukazujícím na jiné pojetí času může být jiné chápání rychlosti, plánování, vnímání budoucnosti či minulosti. Příspěvek vychází z dlouhodobého výzkumu s uživateli a uživatelkami elektrických vozíků, kterým postupně ochabuje kosterní svalovina.

Odlíšné vnímání časoprostoru aneb crip temporalita v praxi

Eva Kašparová, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Studie propojující geografii mentálního znevýhodnění s kritickými studii času nejsou v prostředí České republiky příliš známé. Ačkoliv se texty geografie tělesného a smyslového znevýhodnění objevují čím dál ve více vědeckých diskuzích, mentální znevýhodnění zůstává stále poněkud upozaděné. V tomto příspěvku téma geografie mentálního znevýhodnění nahlédnu z perspektivy Crip temporality, která figuruje jako kritika společensky akceptovatelné heterochrononormativity. Cílem výzkumu je porozumět okolnostem, jakým způsobem mi mé vlastní prožívání času ovlivňuje vnímání různých typů prostoru. Protože se jedná o výzkum prováděný přímo na mojí osobě, použila jsem formu autoetnografie. Pomocí psaní deníkových záznamů po dobu dvou let jsem zaznamenávala každodenní situace, jež mi tvarovaly mou

vnímanou zkušenost pohybu časoprostorem. Výsledky ukázaly, že mé vnímání času mi spíše znepríjemňuje prožívání určitých typů prostoru a vyvolává negativní pocity, jako je stres či strach. V tomto kontextu jsem identifikovala koncepty „očekávání“ a „adaptace“, které jsou pro moji zkušenost klíčové. Příspěvek přispívá k hlubšímu porozumění mentálnímu znevýhodnění v kontextu české sociální geografie. Zároveň poukazuje na to, jakým způsobem lze kriticky reagovat na normativně chápaný koncept heterochrononormativity, psaný přímým pohledem mě samotné, tedy jako mentálně znevýhodněné osoby. Toto téma nejenom že může obohatit sociální geografii, ale také může napomoci v praktických oblastech, v nichž se lidé s Aspergerovým syndromem necítí komfortně.

Občanská participace jako součást městské správy, plánování a komunikace – zkušenosti, výzvy, otázky

Eva Špačková, Katedra architektury, Fakulta stavební VŠB-TUO

Popis sekce

Občanská participace už není v kontextu plánování a správy neznámý pojem. Nakolik je to už běžný a efektivní nástroj pro přípravu projektů pro veřejné prostory a stavby? Sekce vytvoří prostor pro sdílení zkušeností s občanskou participací ve veřejném prostoru měst a obcí v rovině teoretické i praktické.

Příspěvky

On-line forma participativního plánování jako příležitost pro sociální práci

Marie Špiláčková, Fakulta sociálních studií, Ostravská univerzita

Participativní plánování v městském prostoru je jednou z příležitostí, jak dát marginalizovaným skupinám hlas a směřovat k jejich zplnomocnění. Nástrojem sociální práce je posílení uplatňování antiopresivního přístupu jako možnosti snižování exkluze marginalizovaných skupin. Tématem příspěvku je prezentace dílčích projektových výsledků, které se vztahují k přesunutí participativního plánování v městském prostoru do online prostředí jako důsledek koronavirové krize se zapojením marginalizovaných skupin.

Výsledky participativních aktivit jako zadání pro architektky

Eva Špačková, Katedra architektury, Fakulta stavební VŠB-TUO

Předprojektová příprava je důležitou součástí kvalitní přípravy investic ve fázi definování cílů a požadavků na řešení a výběru postupů, které ke splnění cílů a požadavků povedou. V případě plánování investic ve veřejném prostoru měst a obcí je žádoucí, aby už v této fázi přípravy byly specifikovány potřeby a požadavky široké veřejnosti, která je nejvýznamnějším uživatelem veřejných prostranství. Z informací získaných od obyvatel různými participativními

technikami vzniká soubor potřeb, požadavků a námětů. Hledáme cesty, jak výsledky participace využívat pro zadávání dalších fází projektové dokumentace s respektem k potřebám obyvatel a důrazem na zachování společně sdílených hodnot prostředí.

Podoby participativních rozpočtů a míra zapojení veřejnosti do rozhodování

Tomáš Čech, VŠB-TUO a architektonická platforma POLYCHROME

Participativní rozpočty se ve stále větším množství měst stávají nástrojem zapojování veřejnosti do rozhodování o veřejných financích a podobě veřejného prostoru. Tradiční formy mohou nabývat různých podob, ve kterých se v důsledku rozdílného procesu liší úroveň zodpovědnosti, míra veřejného konsenzu nebo možnost veřejnosti rozhodovat. Příspěvek přináší tři odlišné formy z Ostravy a Frýdku-Místku a jejich komparaci a analýzu.

Participácia v samospráve: straty a nálezy

Zora Pauliniová, Bratislava

Co funguje a nefunguje v praktickej participácii a kde je pre samosprávu budúcnosť participácie? Svoju osobnú skúsenosť predstaví slovenská facilitátorka, dizajnérka procesov a architektka pracujúca posledné štyri roky v samospráve v oblasti zapájania verejnosti do rozhodovania a ešte dlhšiu, predchádzajúcu skúsenosť má s prácou pre samosprávu ako externá konzultantka či ako aktivistka.

SEZNAM ABSTRAKTŮ

(V A B E C E D N Í M P O Ř A D Í P O D L E P Ř Í J M E N Í P R V N Í H O A U T O R A
N E B O A U T O R K Y)

Zárodky budoucnosti: Klimatický plán hlavního města Prahy prizmatem interpretativní analýzy veřejných politik

Karel Čada, Katedra sociologie, FSV UK

Eva M. Hejzlarová, Katedra veřejné a sociální politiky, FSV UK

„Pokud je budoucnost už s námi, pouze není rovnoměrně rozložená, najděte její zárodky, prozkoumejte je a položte si otázku, v čem bude náš svět jiný, až se tyto zárodky stanou běžnou realitou,“ tak začíná Klimatický plán hlavního města Prahy do roku 2030. Strategický dokument, který byl schválen Radou hlavního města Prahy v květnu roku 2021, se má stát vlajkovou lodí úsilí o uhlíkově neutrální metropoli v a jeho realizace během následujících deseti let počítá se snížením objemu produkovaných emisí oxidu uhličitého o 45 % oproti roku 2010. Tohoto cíle se dosáhne realizací 69 konkrétních opatření, které jsou rozděleny do čtyř sekcí – Udržitelná energetika a budovy, Udržitelná mobilita, Cirkulární ekonomika a Adaptační opatření.

Již při svém schvalování byly odsuzovány „astronomické náklady“ jeho implementace, byl označován za pouhou „politickou proklamaci“ či kritizován za nadhodnocování reálných dopadů na snižování emisí. V našem příspěvku se zaměříme na to, jak se v kontextu klimatických změn vyjednává budoucnost města? Jaká budoucnost je vnímaná jako reálná? A na jakých argumentačních strategiích různí aktéři svou představu budoucnosti tvoří? Vycházíme z teorie německého sociologa Jense Beckerta, který nabízí dva základní módy vztahování se k budoucnosti: (1) kalkulace a (2) utopie. Na základě analýzy dokumentů a diskuse zastupitelstva hlavního města při schvalování plánu identifikujeme hlavní strategie konstrukce budoucnosti s ohledem na klimatické změny. Zaměřujeme se jak na racionální složku těchto argumentů, tak i na jejich emocionálních aspekt. Tato analýza nám slouží jako podklad k širšímu mapování postupů, rutin a významů v politikách v oblasti změny klimatu.

“Před námi je milion lidí, co ještě nedostali byty”: Třígenerační bydlení jako (dočasné) řešení bytové nouze Romek žijících v chudobě

Kateřina Čanigová, Katedra sociologie, FSS MU

Adéla Suralová, Katedra sociologie, FSS MU

Třígenerační domácnosti jsou minoritním modelem bydlení, i přes to mají své místo ve výzkumech např. v sociologii, ekonomii a geografii. Výzkum třígeneračních domácností se nejčastěji zaměřuje na etnicky majoritní rodiny ze střední třídy. My ukazujeme jejich vytváření

v jiném kontextu. Vysvětlujeme specifika a důvody pro jejich vytváření u etnicky minoritních Romů/ek žijících v chudobě. Naším cílem je ukázat, jak dochází ke vzniku třígeneračního soužití v reakci na strukturální podmínky na příkladu Brna. Perspektiva konkrétního města odkazuje nejen na lokální jevy, ale také zrcadlí problémy vyskytující se na území celé České republiky, potažmo i střední a východní Evropy. K bydlení v třígeneračních domácnostech přistupujeme jako k reakci na situaci utvářenou více vlivy. Mezi ně spadá diskriminační trh s bydlením, financionalizace bydlení, nedostatečný a dysfunkční systém městského sociálního bydlení a státní sociální politika, která se v posledních letech vyznačuje snahou trestat chudé. Vycházíme z kvalitativních rozhovorů s 10 romskými ženami, které žijí nebo žily v třígeneračních domácnostech. Tuto zkušenost označovaly spíše jako nutnou prozatímní pomoc než jako žádanou volbu či žádoucí formu bydlení. Sdílení domácnosti pro ně znamená možnost zůstat bydlet v alespoň trochu důstojných podmínkách, než naleznou vlastní bydlení pouze se svou nukleární rodinou. S pomocí dat z rozhovorů doplněných etnografickým zúčastněným pozorováním v terénu ukazujeme ekonomickou stránku bydlení v třígeneračních domácnostech. Vysvětlujeme, proč jsou třígenerační domácnosti ambivalentní pomocí, která spíše, než aby romským ženám a rodinám pomáhala, tak je udržuje v chudobě.

Podoby participativních rozpočtů a míra zapojení veřejnosti do rozhodování

Tomáš Čech, VŠB-TUO a architektonická platforma POLYCHROME

Participativní rozpočty se ve stále větším množství měst stávají nástrojem zapojování veřejnosti do rozhodování o veřejných financích a podobě veřejného prostoru. Tradiční formy mohou nabývat různých podob, ve kterých se v důsledku rozdílného procesu liší úroveň zodpovědnosti, míra veřejného konsenzu nebo možnost veřejnosti rozhodovat. Příspěvek přináší tři odlišné formy z Ostravy a Frýdku-Místku a jejich komparaci a analýzu.

Pohyb jako refrény tras: Post-fenomenologický přístup k pohybu lidí se zrakovým znevýhodněním v urbánním prostředí

Pavel Doboš, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Lucie Pospíšilová, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Příspěvek je snahou o intervenci do soudobých diskusí o post-fenomenologické geografii. Věnuje se analýze pohybu lidí se zrakovým znevýhodněním, aby rozvíjel ne-representativní přístup k post-fenomenologii, který klade důraz na mezi-pozici těla v pohybu. Hlásíme se k postoji, který je odlišný jak od fenomenologické geografie, tak od v současnosti převažující formě post-fenomenologie v geografii, která je ukotvena v objektově orientované ontologii. Oba tyto přístupy se totiž opírají o humanisticky-geografické rozlišení mezi prostorem a místem, a proto jsou nevhodné pro zkoumání těl při procesu pohybu. Jsou poznamenány

pointilismem: uchopují místa jako body v prostoru, přistupují k času výhradně v jeho chronologické podobě a chápou těla v jejich stabilním bytí, nikoli probíhající stávání se. V analýze našich dat z rozhovorů s lidmi se zrakovým znevýhodněním nejprve přistupujeme k jejich pohybu skrze fenomenologickou geografii, ale dostaneme se k limitu toho, co tento přístup o pohybu může říct. Pokračujeme proto post-fenomenologickou geografickou analýzou, která čerpá z Deleuzova myšlení a jeho inspirace Bergsonem, a využíváme Deleuzovy koncepty pohyb, trasa, ritornel/refrén a mimovolná paměť. S tímto konceptuálním repertoárem překonáváme dichotomii prostor a místo a zdůrazňujeme mezi-pozici a virtualitu pohybu, stejně jako diferencí-produkující opakování, které nazýváme „refrérováním do tras“. Všimáme si, jak jsou pohybující se těla se zrakovým znevýhodněním zranitelná a citlivá na nekonečně se proměňující urbánní prostředí. Navíc koncepce „refrérování do tras“ pomáhá odporovat ableismu, neboť ve finále ukazuje, že pohyb lidí se zrakovým znevýhodněním není zas tak odlišný od pohybu jakýchkoli jiných lidí. Nicméně jejich pohyb představuje zranitelnost lidského pohybu efektněji a expresivněji, neboť jejich refrény tras se dějí v urbánním prostředí, které bylo a je tvořeno vidícími lidmi a pro vidící lidi.

Participativním bydlením směrem k udržitelnosti?

*Veronika Dombrovská, Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií,
Masarykova univerzita*

Příspěvek se zabývá participativním bydlením v České republice, a to konkrétně grass-rootovými skupinami, které volí vzájemnou spolupráci, aby dosáhly udržitelného bydlení. Udržitelnost podle nich spočívá v dlouhodobé finanční dostupnosti (ekonomická), energetické úspornosti a sdílení věcí (ekologická) a v budování mezilidských vztahů a kolektivních aktivitách proti atomizaci jednotlivců (sociální). Práce vychází z pěti rozhovorů s grass-rootovými skupinami volícími různé právní formy (sociální družstvo, baugruppe, spolek). Spojuje je to, že společně jsou ekonomicky silnější na trhu s nemovitostmi, na němž by jednotlivě neměli šanci na nemovitost dosáhnout. Všechny čelí legislativní překážce: pro jejich organizační princip neexistuje vhodná právní forma, což je oslabuje ve vyjednávání s institucemi. To v některých případech nabírá podobu lokálního politického konfliktu umocněného jiným vnímáním času: v očích skupin, které potřebují bydlet nyní, klesá legitimita samospráv snažících se prosazovat podle nich nedostatečné a pomalé řešení krize bydlení. Podobný časový tlak na grass-rootové skupiny kladou i další krize: energetická, která dramaticky násobí finanční nedostupnost a nedostatečnou kvalitu bydlení; a klimatická, která motivuje skupiny usilovat o ekologicky udržitelné bydlení, které však v současnosti také násobí finanční nedostupnost. Kombinace těchto aspektů časového tlaku spolu s pocitem bezmoci na trhu s nemovitostmi oproti velkým hráčům způsobuje u některých úzkost z nedosažitelnosti bydlení. Práce se zaměřuje na konkrétní návrhy opatření, které by podle grass-rootových skupin přispěly k udržitelnému bydlení. Poukazuje na krizi bydlení a krizi energetickou, ve spojitosti se změnou klimatu, jako na jeden komplexní problém vyžadující komplexní řešení.

Vinohrady a Žižkov na podkladu historických cenzů – území plná kontrastů?

Nina Dvořáková, Urbánní a regionální laboratoř, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta

Jana Jíchová, Urbánní a regionální laboratoř, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta

Vinohrady a Žižkov jsou dvě sousední pražské čtvrti, které patřily v 19. století k prvním pražským předměstím. Obě území pyšníci se vinicemi a zahradami, která se připojila k Praze ve stejné době, se postupně začala odlišovat svým vývojem i charakterem. Mezi polovinou 19. století a 20. století se z Vinohrad stala oblíbená rezidenční čtvrť s vysokým podílem úředníků a obchodních zaměstnanců, z Žižkova čtvrť dělnická s nižší kvalitou bytového fondu. V obecném povědomí přetrvalo vnímání těchto pražských čtvrtí a jejich vzájemných rozdílů až do současnosti. Příspěvek zachycuje dlouhodobý historický vývoj a postupný proces vzájemné diferenciacie obou čtvrtí. Rozvoj čtvrtí je dokumentován na základě dat z historických populačních cenzů. Vzhledem k tomu, že v 19. století statistická reprezentace sbírala a publikovala množství detailních statistických dat, obohatili jsme trajektorie vývoje čtvrtí i o údaje o jejich vnitřní struktuře. Současná statistická data přispívají k zodpovězení otázky, zda rozdíly mezi čtvrtěmi zůstávají stále tak výrazné nebo se naopak odlišnosti mezi Žižkovem a Vinohrady v průběhu posledních desetiletí smývají.

Participativní bydlení a sociální inkluzivita

Agata Guňková, Faculty of Liberal Arts and Sciences, University College Utrecht

Ve svém příspěvku se zaměřím na vztah participativní formy bydlení a sociální inkluze na příkladu co-housingu v Nizozemsku. Co-housing je forma bydlení, která zahrnuje „participativní“ prvek, což znamená, že jeho obyvatelé se v různé míře podílejí na plánování a řízení svého bydlení a komunity. Zaměřím se na vhodnost takového bydlení pro obyvatele z nízkopříjmových skupin prostřednictvím výzkumné otázky „Jaká je role socioekonomického zázemí v přístupu k samoorganizovaným iniciativám co-housingu?“. Výchozím bodem výzkumu je, že lidé z nízkopříjmových skupin mohou čelit různým dodatečným překážkám v přístupu ke co-housingu, například kvůli nedostatku sociálního, kulturního nebo ekonomického kapitálu. To může být důležité při implementaci a zvažování formy participativního bydlení jako jednoho z nástrojů řešení bytové krize.

Brno v době pandemie optikou kvantitativního průzkumu obyvatel města

Eva Gregorová, Oddělení dat, analýz a evaluací, Odbor participace, Magistrát města Brna

Opatření, která měla zamezit šíření koronaviru, se významně podepsala na životech lidí a vyvolala změny v dosavadním vnímání veřejného i soukromého prostoru. V době uzávěr se radikálně proměnily návyky lidí, společenské chování i využití veřejných prostranství. Izolace napomohla rozvoji technologií a ještě větší digitalizaci společnosti. Práce, vzdělání, zábava i

nakupování se přesunuly do online prostoru. Do jaké míry se však proměnila potřeba pohybu na otevřených, veřejných prostranstvích? Vynořily se nové životní strategie v kontextu "využívání města". Jak lidé využívali "město venku" a jak se proměnily jejich způsoby dopravy po městě? K zodpovězení nejen výše nastíněných otázek v kontextu města Brna využilo datové oddělení brněnského magistrátu kvantitativní průzkum názorů a postojů obyvatel ve věku 18+. Průzkum byl provedený dotazníkovým šetřením, a to na vzorku 1 005 respondentů starších 18 let žijících v Brně (kvótní výběr, data sbírána na přelomu července a srpna 2021); výzkum se zaměřil především na chování lidí v době jarní, celonárodní uzávěry roku 2021 a přinesl zajímavá, více či méně očekávaná zjištění.

Dlouhodobé a krátkodobé proměny sídlišť z perspektivy jejich rezidentů

Slávka Ferenčuhová, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.

Marie Horňáková, Urbánní a regionální laboratoř, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, UK

Jana Kočková, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.

Petra Špačková, Urbánní a regionální laboratoř, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, UK

Od 90. let 20. století jsou sídliště v post-socialistických městech studována jako místa procházející značnými proměnami. Jedná se o změny v socioekonomických profilech a demografických strukturách sídlišť, objevují se nové vlastnické vztahy, proměňuje se materiální struktura sídlišť i jejich veřejný obraz. Náš příspěvek se snaží přispět k porozumění těchto přeměn skrze zkoumání perspektivy jejich obyvatelů/ek. Vycházíme z kvalitativní analýzy šedesáti hloubkových rozhovorů s obyvateli a obyvatelkami čtyř sídlišť v Praze a v Brně, sesbíraných v rámci projektu „Historie a budoucnost sídlišť v českých městech“ (Grantová agentura České republiky, 2020-2022). Kromě odhalování rozličných příběhů jednotlivých rezidentů a rezidentek se zaměříme na to, jak vnímají a interpretují hlavní změny, kterými sídliště od doby jejich výstavby prošla. Chceme pochopit, jak tyto změny ovlivnily jejich spokojenost s bydlením a jejich vztah k místu bydliště. Nad rámec dlouhodobých změn zkoumáme pohled obyvatelů/ek na náhlé proměny sídliště způsobené pandemií COVID-19 a následnými vládními opatřeními. Omezení sociálního kontaktu, čas strávený v bytech či změny rytmu užívání veřejných prostranství, to vše ovlivňuje, jak obyvatelé a obyvatelky vnímají místo svého bydliště/svůj domov, a to jak z materiální, tak ze sociální stránky. Naše zjištění zasazujeme do kontextu vývoje sociodemografických charakteristik v Praze a Brně od 70. let 20. století a výsledků průzkumu spokojenosti s bydlením na pražských sídlištích organizovaného v letech 2021/2022 v rámci našeho projektu.

Vztah estetiky a dat. Analýza ploch pro sociální bydlení vybraných slovenských měst.

Barbora Hrončeková, Vysoké učení technické

Kristína Jamrichová, Vysoké učení technické

Jakub Mácha, Vysoké učení technické

Ondřej Mohyla, Vysoké učení technické

Roman Novotný, Vysoké učení technické

Martina Růžičková, Vysoké učení technické

Působení v terénu Velkého Krtíše, periférii jižního Slovenska, nám dalo nahlédnout do praxe výkonu samosprávy, která není schopna nebo přímo odmítá plnit požadavek na přiměřené bydlení pro nejzranitelnější obyvatele. Součástí snahy řešit tuto situaci se zástupci samosprávy bylo i studium strategických dokumentů města s cílem najít v nich oporu pro vyjednání lepších podmínek pro obyvatele v bytové nouzi. Výsledkem však bylo nepříjemné zjištění, že nerespektování lidských práv, konkrétně práva na přiměřené bydlení, je zakotveno již na úrovni těchto dokumentů. Specifickým bodem zájmu se pro nás stal územní plán. Vydáván ve formě opatření obecné povahy zpřesňuje povinnosti vyplývající ze zákona pro konkrétní území. Je tedy na rozdíl od jiných strategických dokumentů ve své závazné části právně závazný pro rozhodování v území. Tato zkušenost nás přiměla k prozkoumání toho, do jaké míry je taková praxe rozšířená i v dalších městech Slovenska.

V příspěvku se nejdříve pokusíme přiblížit slovenský systém sociálního bydlení s pomocí právních předpisů, koncepcí, metodik a veřejně dostupných dat. Poté na případové studii Velkého Krtíše poukážeme na problematické aspekty lokální politiky bydlení směřující k porušování lidských práv a následně představíme výsledky plošné analýzy územních plánů slovenských měst, které ve výkresových částech svých územních plánů operují s termínem sociální bydlení a prostorově vymezují konkrétní plochy pro jeho umístění. Důraz bude kladen, v souladu s praxí Forensic Architecture, na vztah estetiky a dat pro prezentaci a persvazi, jako jedné z výzkumných linií našeho multidisciplinárního týmu.

Baťovský Zlín objektivem Josefa Sudka. Sebeprezentace moderního města

Eva Chodějovská, Moravská zemská knihovna v Brně/Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Zlín zažíval ve dvacátých a třicátých letech 20. století velmi dynamický rozvoj, pro nějž v meziválečném Československu nacházíme jen málo paralel. Jeho hlavním katalyzátorem bylo podnikání rodiny Baťů. Zlín se měnil v moderní tovární město. Dělo se tak v úzkém sepětí soukromé firmy a samosprávy; vedle starého, tradičního vznikalo nové, moderní.

Příspěvek se zaměří na dochovanou fotografickou dokumentaci této proměny, konkrétně bude analyzován soubor fotografií pořízených na objednávku Jana Antonína Bati Josefem Sudkem. Otázky po podobě fotografické sebepropagace Zlína v meziválečném období vedou ke

zkoumání hranice mezi propagací města a soukromého podniku a k obecnější otázce: kdy se konkrétní továrna/podnik stává (vizuálním) symbolem města, a dále k odhalování možností, které nabízí krajinářská fotografie jako médium ve službách propagace (či propagandy).

Odišné vnímání časoprostoru aneb crip temporalita v praxi

Eva Kašparová, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Studie propojující geografii mentálního znevýhodnění s kritickými studii času nejsou v prostředí České republiky příliš známé. Ačkoliv se texty geografie tělesného a smyslového znevýhodnění objevují čím dál ve více vědeckých diskuzích, mentální znevýhodnění zůstává stále poněkud upozaděné. V tomto příspěvku téma geografie mentálního znevýhodnění nahlédnu z perspektivy Crip temporality, která figuruje jako kritika společensky akceptovatelné heterochrononormativity. Cílem výzkumu je porozumět okolnostem, jakým způsobem mi mé vlastní prožívání času ovlivňuje vnímání různých typů prostoru. Protože se jedná o výzkum prováděný přímo na mojí osobě, použila jsem formu autoetnografie. Pomocí psaní deníkových záznamů po dobu dvou let jsem zaznamenávala každodenní situace, jež mi tvarovaly mou vnímanou zkušenost pohybu časoprostorem. Výsledky ukázaly, že mé vnímání času mi spíše znepríjemňuje prožívání určitých typů prostoru a vyvolává negativní pocity, jako je stres či strach. V tomto kontextu jsem identifikovala koncepty „očekávání“ a „adaptace“, které jsou pro moji zkušenost klíčové. Příspěvek přispívá k hlubšímu porozumění mentálnímu znevýhodnění v kontextu české sociální geografie. Zároveň poukazuje na to, jakým způsobem lze kriticky reagovat na normativně chápaný koncept heterochrononormativity, psaný přímým pohledem mě samotné, tedy jako mentálně znevýhodněné osoby. Toto téma nejenom že může obohatit sociální geografii, ale taktéž může napomoci v praktických oblastech, v nichž se lidé s Aspergerovým syndromem necítí komfortně.

Hranice formálního a neformálního urbanismu: případ Tangier, Maroko

Vladan Klement

Neformální bydlení, ekonomika i recyklace nejsou evropským fenoménem. Na příkladu města Tangier v Maroku se v této přednášce budu věnovat vztahu mezi formálností a neformálností v městském plánování, představím stručný úvod do arabského urbanismu a také představím radikální marockou architektonickou školu, která říká "60 % lidí na světě bydlí v neformálních obydlích, které si sami postavili. K čemu pak potřebujeme architekty?". Tuto tezi dám do politických a morálních souvislostí, které jsou základem mého výzkumu o politických a morálních implikacích urbanismu.

Plánování Prahy: historie Útvaru hlavního architekta 1961-1994

Martina Koukalová, Institut plánování a rozvoje města Prahy

Během druhé poloviny 20. století prošla Praha tak radikální proměnou jako dosud nikdy v historii a získala víceméně podobu, v jaké dnes žijeme, se všemi jejími klady i zápory. Územní plánování v Praze začalo již po vzniku samostatného Československa a přes všechny dějinné události a politické převraty si udrželo svou odbornou i personální kontinuitu v podstatě až do dnešních dnů.

Po spíše administrativních peripetiích padesátých let minulého století, Praha v roce 1961 ustavila Útvar hlavního architekta, který až do svého zániku v roce 1994 plnil roli koncepčního i odborného územního pracoviště a patřil k celé řadě dalších projektových ústavů minulého režimu. Útvar hlavního architekta prošel za více než tři desítky let své existence výrazným vývojem, od malého tvůrčího ateliéru až po plnohodnotnou odbornou instituci. A také řadou politickým a celospolečenských změn, které jsou s plánováním urbanismu a výstavbou naprosto neodmyslitelně spjaty. Přestože jeho hlavním posláním byla příprava územního plánu, zabýval se mnoha dalšími odvětvími jako plánováním sídlišť, silnic a hromadné dopravy, přestaveb územní, revitalizací historického centra, lokací veřejných staveb, pořádáním soutěží a řadou projektů, studií nebo analýz konkrétního území. První pokus o zpracování historie této organizace představuje jen střípek v dějinách Prahy po druhé světové válce.

Participativní bydlení jako inovační praxe (ne)rozšiřující představivost municipalit v možnostech řešení “krize bydlení”?

Petr Kubala, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.

Tomáš Hoření Samec, Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.;

Václav Orcígr, Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova;

Jan Malý Blažek, Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Náš příspěvek se zaměřuje na reflexi aplikovaného projektu zavádění inovace v oblasti bydlení v podobě tzv. participativního bydlení. Česká republika v současné době zakouší projevy globální urbánní krize dostupnosti bydlení v podobě rostoucích cen nemovitostí, pozemků a nájmu. Nedostupnost bydlení se sice aktuálně dotýká nejvíce určitých sociálních skupin, ale v dlouhodobé perspektivě bude mít dopad na velké části společnosti. Některá města a obce ČR proto hledají nástroje, které by její dopady mohly zmírnit, ale narážejí na institucionální i kulturní bariéry při jejich zavádění. V příspěvku proto reflektujeme naši terénní zkušenost s těmito praktickými bariérami a souvisejícími limity představivosti o tom, co “je možné” nebo co “je žádoucí” ve vztahu k bydlení, které má participativní prvky a je pro-environmentálně orientované a zároveň je sociálně a ekonomicky dostupné. Reflektujeme však rovněž naše vlastní schopnosti a vůbec možnosti mezioborového výzkumného týmu ovlivnit přenos sociální inovace použitím metod participativního akčního výzkumu. Kromě pozice měst jako hlavních aktérů inovace se v našem výzkumném procesu zaměřujeme na to, jaké jsou potřeby a preference jednotlivých aktérů, především potenciálního obyvatelstva participativního bydlení. Příspěvek představuje “work in progress” aplikovaného výzkumného projektu, který má

výrazné akční (transformativní) prvky a jako takový otevírá řadu témat a diskuzi ohledně naší pozice, angažovanosti a povaze spolu-vytvářeného vědění právě ve vztahu k limitům představitivosti a jejího potenciálního rozšiřování.

Územní rozvoj Prahy: otevírání černých skříněk a heteronomie urbánního zkoumání

Michal Lehečka, FHS UK a Laboratoř udržitelného urbanismu spolku AutoMat

Praxe územního rozvoje Prahy prochází v posledních deseti letech mnoha proměnami. Došlo k aktualizaci stavebního práva i koncepčních dokumentů, je vytvářen nový územní plán, město klade důraz na plánování s občany a nově také schválilo metodiku spoluúčasti developerů na rozvoji území. Tyto “progresivní” politiky jsou navíc často skloňovány i ve veřejném prostoru. Občané tak mohou získat nový vhled do plánování budoucnosti města.

Na základě etnografického výzkumu prostředí pražských územně rozvojových agend, se pokusím demonstrovat, že onen progresivní přístup představuje ošemetnou doménu, která paradoxně zvyšuje povědomí o limitech současného urbanismu i participativního plánování. Dochází k otevírání původně striktně odborných “černých skříněk” (Graham 2001), které (0) připomínají, že současná urbanistická paradigmatata a praxe nebyla/y a nejsou neutrální či inertní (Lefebvre 1991). Tyto černé skříňky zároveň (1) odhalují existenci alternativních expertních pohledů na urbanismus, což vede k situacím, kdy (2) tato konkurenční pojetí podřívají ochotu zástupců města k zapojování veřejnosti i k zadávání induktivně pojatých výzkumů městského prostředí. (3) Paralelně s těmito jevy zůstávají nadále v černých skříňkách zcela zásadní aktéři územního rozvoje – developeři a investoři. Situace tak volně odpovídá Steinovu efektu “protikladu kapitalismu a demokracie” (Stein 2018), kdy se veřejnosti, politikům ani vědcům nedaří narušit hegemonii tzv. “výsostných práv” vlastníků a investorů (vested interests, Slater 2021).

V souladu se Slaterem se proto pokusím analyticky nastínit, že epistemická reflexivita – jež je tolik potřebná pro expertní prostředí (nejen) územního rozvoje - ustupuje tzv. “heteronomii urbánního zkoumání” (Slater 2021), která je derivátem předpokladů a idiomů těch, kteří oplývají oněmi výsostnými právy.

Autenticita, imaginace a kulturní kapitál: (Re)produkce legitimizačních rámců v prostředí pražských kulturních uzlů

Michal Lehečka, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

Ondřej Špaček, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

Marie Heřmanová, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

Ludmila Władyniak, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

V současném městě post-industriální ekonomiky představují nová místa spotřeby významné prostory pro utváření i evaluaci kultury. Nové kavárny, hospody, rekonstruované industriální

dědictví či víceúčelové kulturní prostory představují uzly, ve kterých kulturní a estetické aspekty sehrávají nepřehlédnutelně ústřední roli. Výrobky, výrobci i místa nabývají zvýšeného ocenění a tím často i ekonomického zhodnocení právě díky využití určité kulturní kompetence (Scott 2017), ať už například pro zumělečtění či estetizace každodenního (Shapiro 2019) či schopnosti navozovat autenticitu (Scott 2017, Thurnell-Read 2019).

V tomto příspěvku se budeme zabývat těmito prostory v rámci širšího studia kulturních hierarchií v současné společnosti. Chápeme je jako jedno z míst, kde se utváří, odráží a reprodukuje nestejná legitimita kulturních a estetických soudů. Jinými slovy, v příspěvku budeme hledat, do jaké míry můžeme považovat tyto městské prostory za jeden z mechanismů legitimizace kulturního kapitálu.

Příspěvek se zakládá na analýze sociálních médií a strategicky situovaného etnografického výzkumu (Marcus 1995) v prostorech Kasáren Karlín, Bia Oko a Komunitního centra Plechárna na Černém Mostě. Pokusíme se demonstrovat a nastínit kontury hranic toho, co je ze strany kulturních producentů i spotřebitelů považováno za autentické. Na rozdíl od představy relativně stabilních procesů a kulturních kategorií se zdá, že autenticita a imaginativnost míst, jejich atmosféry i kulturního backgroundu vystupuje v městském prostředí jako prázdná skořápka, do níž aktéři pomocí praxí připomínajících brikoláž otiskují svoje představy o tom, co je kulturně relevantní a zajímavé.

Migrace a města: boření nebo vytváření hranic?

Lucie Macková, Katedra rozvojových a environmentálních studií, Univerzita Palackého v Olomouci

Nikola Medová, Katedra rozvojových a environmentálních studií, Univerzita Palackého v Olomouci

Přestože je integrace (boření hranic mezi migranty a místní populací) brána spíše jako regionální nebo celostátní záležitost, města v ní hrají zásadní úlohu a zaměření se na lokální úroveň je navíc přístupem, který v současnosti rezonuje v mnoha vědních disciplínách. Ve světle současné bezprecedentní migrační situace z Ukrajiny je nutné sledovat konkrétní nástroje, které fungují jinde ve světě a které pomáhají k integraci nově příchozích. Příspěvek se zaměří na příklady projektů dobré praxe z měst Intercultural Cities Rady Evropy, které se dotýkají integrace uprchlíků a zároveň přinese pilotní výsledky rozhovorů s ukrajinskými uprchlíky v České republice. Integrace a prvotní přijetí jsou vytvářeny interakcí mezi nově příchozími a na organizační (strukturální) úrovni a je nutné zmapovat, jakým způsobem a zda odpovídají dostupné služby potřebám nově příchozích a jak jsou aktéři zapojení do migračních sítí, které jsou formou sociálního kapitálu. Výsledky se také zaměří na orientaci v novém městě a formy "vytváření domova" mimo vlast.

Berlín – vliv kulturních rozdílů obyvatel na typické znaky soudobého městského prostoru

Monika Moggert, FA VUT Brno

Práce hodnotí architektonicko-urbanistické změny veřejného městského prostoru v lokalitě „Berlín Kreuzberg“ – konkrétně oblast přestavby Kottbusser Tor se 63,5% zastoupením cizinců a obyvatel s migračním pozadím i vysokým zastoupením rozdílných mimoevropských kultur. Je řešena v kontextu aktuálního tématu demografických změn v rámci mezinárodní migrace a jeho vlivu na městské prostředí evropské metropole. Hodnotí, zda mají cizinci a obyvatelé s migračním pozadím vliv na veřejný městský prostor, a případně o jaký vliv se jedná.

Na základě analýz území a rozboru statistických dat byla vybraná lokalita komparovaná s lokalitou „Berlín Lichtenberg“ – konkrétně Weitlingkiez – disponující nízkým zastoupením cizinců a obyvatel s migračním pozadím.

V rámci místního šetření byl vzhled městského prostředí oblasti „Berlín Kreuzberg“ (konkrétně ulice Adalbertstraße, Oranienstraße a Waldemarstraße) porovnáván se situací okolo roku 1980, před přestavbou městské části a po příchodu hostujících pracovníků převážně z Turecka, a se stavem v roce 2021. Byly určeny algoritmy dělené do skupin – tvar, hmota a prostor, a proběhlo jejich bodové vyhodnocení.

Na základě zjištěných údajů je možné konstatovat, že v lokalitě „Berlín Kreuzberg“ nedochází k radikálním přestavbám. Původní budovy si zachovávají evropský ráz. Architektonicko-urbanistické změny se projevují hlavně změnou typů budov jako jsou mešity a kulturní centra islámu, synagoga či buddhistická modlitebna, které se v lokalitě o rozloze pouhých 100ha nacházejí. Vlivy kulturních rozdílů jsou patrné v městském prostředí i z hledisek sociálních a hospodářských. V lokalitě je vysoké zastoupení gastronomických zařízení a je vyhledávaným turistickým místem.

V práci byl vytvořen systém, který umožňuje pokračování v analýze v delším časovém úseku či možnost hodnocení většího územního celku i využití dat pro řešení problematiky napříč obory, které se podobnými výzkumnými otázkami změn veřejného městského prostoru zabývají.

Ve městě, na dětském hřišti: Dýchání za Covidu-19

Blanka Nykllová, SOÚ AV ČR

Petr Gibas, SOÚ AV ČR

Tématem příspěvku je dýchání v okolí specifického městského prostoru hřiště, a to za trvání protipandemických opatření, jež se přímo na dýchání zaměřují. Dýchání je jedním z aktů, které radikálně zpochybňují představy o tělesné autonomii jako předpokladu autonomie duševní a směrem ke společnosti. Byť to platilo vždy, protipandemická opatření, která specificky dech a dýchání ve sdílených prostorách upravují, umožňují začít znovu uvažovat o otázkách tělesnosti, sociability, domova i města, a to ve vzájemných souvislostech. Zmiňovaná opatření

s sebou nesou proměnu našich tělesných rutin a praktik včetně změny vnímání toho, co je na nich zdravé či přínosné. V příspěvku představíme pozorování z veřejných prostranství a zejména z dětských hřišť, která jsme prováděli mezi březnem 2020 a létem 2021. Cílem je ukázat přínosnost promýšlení dechu a dýchání v městských prostorech pro společenské vědy, a to na rovině post-humanistické a kritické sociální teorie.

Časové znevýhodnění: když tělo neodpovídá normám času

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Veronika Kotýnková, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Tělesné postižení, či tělesné znevýhodnění je často chápáno v kontextu materiálních či sociálních bariér. Znevýhodnění je pak v těchto kontextech chápáno jako omezení na prostorové či sociální mobilitě. I přesto, že samotná mobilita je ryze časoprostorový koncept, je tělesné znevýhodnění často chápáno pouze v prostorových souvislostech. Příspěvek tak reaguje na tuto časo-prostorovou asymetrii a nabízí způsob, jak uchopit i časový rozměr tělesného znevýhodnění. Příspěvek se opírá o induktivní výzkum s lidmi, jejichž těla neodpovídají časovým normám většinové společnosti. Čas je chápán jako žitá zkušenost, která je produkována v rámci propojení širokého spektra sociálních a institucionálních diferencí. K tomuto účelu příspěvek používá koncept chrononormativity, který umožňuje zahlédnout normativitu časování určitých praktik a spolu s ní i neodpovídání normativnosti těchto časování. V teorii je popsána normativnost času prvního sexu, prvního vztahu, řidičského průkazu, manželství, rodičovství, práce, kariéry, důchodu atp. Jinými slovy je chononormativita doposud používána výhradně pro popis normativity posloupnosti „životních událostí“. Když však tuto perspektivu použijeme na každodenní zkušenost lidí s tělesným znevýhodněním, vyvstane z ní chrononormativita naší společnosti stojící mimo prostou posloupnost „životních událostí“. Čas a časová kultura osob s tělesným znevýhodněním tak poukazuje na určitou normativní kulturu časování každodenních aktivit, a zároveň odkrývá, jakým způsobem se čas podílí na koprodukcii tělesného znevýhodnění. Lidé s tělesným znevýhodněním nejenže neodpovídají časovým normám, ale jejich zkušenost poukazuje na alternativní temporality existující mimo dominantní pojetí času. Příkladem poukazujícím na jiné pojetí času může být jiné chápání rychlosti, plánování, vnímání budoucnosti či minulosti. Příspěvek vychází z dlouhodobého výzkumu s uživateli a uživatelkami elektrických vozíků, kterým postupně ochabuje kosterní svalovina.

Dlouhodobý vývoj a proměnlivost hranic v Praze

Martin Ouředníček, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř

Hranice patří k základním geografickým konceptům a jejich vymezování představuje tradiční úlohu geografické analýzy. Sociální geografové se v praktických úkolech podíleli na delimitaci

státní hranice Československa, vymezení hranic současných krajů nebo ustavení hranic metropolitních oblastí a aglomerací v Česku. Vedle tradiční regionalizace jsou v urbánních studiích důležité rovněž vnitřní hranice rozdělující městské prostředí do administrativních, správních nebo funkčních jednotek, které jsou významným nástrojem v kvantitativních analýzách. Prostorová data (shapefiles) s vedením hranic jsou dnes základním zdrojem pro prostorové analýzy a kartografickou prezentaci v rámci geografických informačních systémů. Hlavním cílem předkládaného příspěvku je popsat a vysvětlit dlouhodobé utváření, stabilitu ale na druhé straně i proměnlivost hranic v Praze. Využíváme k tomu různých měřítek sledování od detailu lokalit nebo katastrálních území až po vymezení rozsáhlých metropolitních oblastí. V příspěvku je diskutována stabilita a proměnlivost hranic vnitřního členění města od poloviny 19. století do současnosti a jejich využití pro urbánní analýzy. Dále je diskutováno současné vymezení města a jeho metropolitní oblasti pro praktické využití v plánování a regionální politice a představeny alternativní možnosti vymezení na základě big data. Na závěr jsou představeny výsledky aplikovaného výzkumu, které jsou šířeny jako otevřená data.

Jsme připraveni na rozšířenou realitu v městském plánování?

Jiří Pánek, Katedra rozvojových a environmentálních studií Př UP Olomouc

Cílem toho příspěvku je reagovat na dvě navrhované oblasti konference: „Městská správa, plánování, komunikace“ a „Nové teoretické a metodologické výzvy urbánních studií“ a to skrze analýzu možností využití rozšířené reality (AR) v participativním městském plánování. Rozšířená realita je interaktivní technologie, pomocí které autoři rozšiřují části fyzického světa uživatelů o počítačem generované vstupy. Tyto vstupy - od zvuku přes video, grafiku až po překryvy GPS a další – pracují v digitálním obsahu, který v reálném čase reaguje na změny v prostředí uživatele, obvykle na jeho pohyb.

Participace v územním plánování byla dlouho svázána 2D povahou základního urbanistického dokumentu – územního plánu, avšak s rozvojem technologií a to především mobilních telefonů již není překážka na straně technické, ale spíše uživatelské. Příspěvek si klade za cíl prezentovat rozšířenou realitu a její využití v participativním územním plánování skrze v současné době dostupné aplikace. Součástí prezentace bude také ukázka několika slepých uliček, které již autor prozkoumal a není potřeba se v nich ztrácet dále.

Participácia v samospráve: straty a nálezy

Zora Pauliniová, Bratislava

Co funguje a nefunguje v praktickej participácii a kde je pre samosprávu budúcnosť participácie? Svoju osobnú skúsenosť predstaví slovenská facilitátorka, dizajnérka procesov a architektka pracujúca posledné štyri roky v samospráve v oblasti zapájania verejnosti do rozhodovania a ešte dlhšiu, predchádzajúcu skúsenosť má s prácou pre samosprávu ako externá konzultantka či ako aktivistika.

Provázanost města a metodologie - úskalí mobilních metod s lidmi s postižením

Hana Porkertová, Ústav práva a humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Lucie Pospíšilová, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Pavel Doboš, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Zuzana Kopecká, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Mobilní metody se těší v sociální geografii i sociologii čím dál většímu zájmu, stoupá i množství těchto metod prováděných s lidmi s postižením, což je případ našeho výzkumu. Jako metodu pro zkoumání zkušenosti nevidomých lidí s městským prostorem jsme zvolili kombinaci rozhovoru a následného go-alongu, který je označován za hybrid mezi rozhovorem a zúčastněným pozorováním (Evans, Jones 2011), a který je využíván především ve výzkumech majících za cíl odhalit skryté nebo neuvědomované vztahy s místem/s prostředím (Kusenbach 2003). Jak poznamenává Castrodale (2017), tato metoda nabývá s lidmi s postižením neočekávaných podob. Do go-alongu se totiž promítá ableistická podoba prostoru i pohybu. Bylo tak nutné jej pro účely naší studie upravit – co vše jsme museli změnit, abychom ji mohli při výzkumu s nevidomými lidmi použít? Co bylo třeba naplánovat? Na jaká úskalí jsme v průběhu narazili? Co nám go-along vyjevil o naší pozicionalitě? Co bychom dnes udělali jinak? A co nám tyto nesnáze řekly o ableistické povaze (nejen) mobilních metod?

Vztah maskulinity a postižení v prostorové zkušenosti nevidomých mužů

Lucie Pospíšilová, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Hana Porkertová, Ústav práva a humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Zatímco u žen s postižením se hovoří o dvojnásobném znevýhodnění, u mužů s postižením je to jiné, protože maskulinita a postižení jsou ve vzájemném konfliktu. Postižení je asociováno se závislostí, slabostí či bezmocností a maskulinita naopak s nezávislostí, silou a mocí. Jde o „žitý a vtělený rozpor zakoušený na osobní úrovni“ (Shuttleworth a kol. 2012: 175).

Vztah maskulinity a postižení je zajímavý i z geografického hlediska, protože chápání prostoru má také svou genderovou dimenzi. Orientovat se v prostoru, neztratit se, rozumět mapě, navigačním technologiím a umět pracovat s měřítkem, to jsou dovednosti asociované v naší společnosti s maskulinitou. A protože jsou tyto dovednosti spojované téměř výhradně s

vizuální představivosti, je to právě nevidomost, která je asociována s omezením či dokonce absencí těchto kompetencí. Konflikt maskulinity a postižení v případě prostoru je tak dobře viditelný u nevidomých mužů a jeho zkoumání nám může prozradit mnohé nejen o samotné zkušenosti nevidomých mužů, ale i o chápání prostoru v geografii i v celé naší společnosti.

Příspěvek využívá koncepci prostoru Henriho Lefebvra založenou na triádě prostorových praktik, reprezentace prostoru a prostorů reprezentace a hledá odpověď na otázku: Jak se spolu-utvářejí maskulinita a postižení ve zkušenosti nevidomých mužů s městským prostorem? Data pocházejí z výzkumu provedeného v Brně a v Praze v letech 2020 a 2021 a zahrnují 7 rozhovorů a 6 go-alongů s nevidomými muži.

Rodové rozdiely v pešom pohybe po meste: prípadová štúdia Banská Bystrica

Katarína Rišová, Geografický ústav SAV, Slovensko

Chôdza je jedným z najviac udržateľných spôsobov dopravy po meste. Pri skúmaní chodcov je však potrebné myslieť na ich individuálne charakteristiky. Dospelé ženy, ako aj dievčatá pri tom zaujímajú v prostredí pre chodcov špeciálnu pozíciu, keďže citlivejšie reagujú na svoje okolie. Cieľom práce bolo odhaliť prípadné rodové rozdiely vo využívaní pešieho prostredia, ako aj v časovo priestorových vzorcoch priestorov peších aktivít počas pracovných dní. Prezentovaný výskum sa sústredil na adolescentov, ako jednej z najviac prehliadaných skupín pri plánovaní verejného priestoru. Uskutočnil sa v centrálnej časti Banskej Bystrice s pestrou morfológickou a funkčnou štruktúrou mesta a historickým jadrom, čím sa líši od väčšiny zahraničnej literatúry skúmajúcej prevažne generické veľkomestá. Časovo priestorové dáta boli získané metódou mapovania aktivít. Neboli odhalené žiadne významné rodové rozdiely v intenzite pešej dopravy, čo je v kontraste s prevládajúcou literatúrou, podľa ktorej dievčatá kráčajú významne menej, a to najmä v prostredí mestských centier. Dievčatá však mierne prevažovali na námestiach (bez ohľadu na čas dňa) a chlapci v uliciach (po zotmení). Významné rozdiely boli zistené v súvislosti s priestorom peších aktivít. Ten bol kompaktnjší u dievčat ako u chlapcov, a to aj napriek tomu, že dievčatá v tomto veku ešte neplnia niektoré tradičné rodové roly (napr. manželky a matky), ktorými bývajú predmetné rozdiely vysvetľované.

Projevy reflexivity v Pražském urbánním plánování, aneb je občanská participace při plánování města reflexivní?

Aneta Soukopová, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií

Role občanů v urbánním plánování v posledních dvou desetiletích narůstá. Daný fenomén byl v sociálních vědách reflektován optikou konceptu reflexivního urbánního plánování, který přesahuje hranice vědeckého diskurzu a vstupuje do jazyka urbánního plánování a městských politik (Lissandrello, 2011). Optikou teorie reflexivní modernizace Ulricha Becka (2004) se v tomto příspěvku zaměřím na občanskou participaci a reflexivní urbánní plánování. Konkrétně se budu soustředit na více či méně institucionalizované zapojování občanů do městského

plánování a tvorby veřejného prostoru v prostředí hlavního města Prahy. Na městském plánování v pražském prostředí v současnosti participuje řada různých aktérů, jejichž angažovanost může být iniciovaná shora (např. organizovaná participace zprostředkovaná městskou institucí např. ve formě slyšení, dialogového setkání či workshop apod.), anebo vznikat zdola (občanské iniciace, např. vznik městských hnutí). Česká odborná literatura doposud sledovala především vývoj zdola iniciovaných participačních aktivit. Poměrně nedávno vynořující se jev institucionalizace občanského zapojování do městského plánování nebyl v českém kontextu doposud příliš rozvíjen. Cílem navrhované příspěvku je tak otevřít v rámci českých urbánních studií diskusi týkající se primárně shora iniciovaného zapojování občanů do městského plánování a zároveň přispět k širší diskusi o reflexivním urbánním plánování. Na základě pozorování participačních aktivit v Praze a analýzy dostupných dokumentů mapují agendu reflexivního urbánního plánování (např. estetická, socio-ekonomická, emotivní a ekonomicky či environmentálně udržitelná) a kriticky diskutují možné dopady takové agendy na rozhodovací procesy.

Venčenie s roľníčkou: návrhy úprav prostredia vhodného pre venčenie vodiacich psov v meste

Tomáš Stanček, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Príspevok sa zameriava na skúsenosti s venčením vodiacich psov v kontexte miest Českej a Slovenskej republiky za účelom vypracovania návrhu inkluzívnych úprav verejných mestských priestorov. Jeho hlavným výsledkom je popísanie najdôležitejších tém, ktoré sú použiteľné pre návrh vhodnej podoby prostredia z perspektívy dvojice nevidomý-vodiaci pes. Ide predovšetkým o zabezpečenie kontroly nad psom a jeho bezpečia, zbieranie exkrementov, jeho koexistenciu s inými psami, samostatný pohyb človeka bez psa, a časopriestorové nároky na vlastnosti prostredia. Vodiaci pes má v živote ľudí so zrakovým znevýhodnením veľmi špecifické postavenie, pretože sa nachádza niekde na rozmedzí „asistenta“ a „kompenzačnej pomôcky“. Je živým tvorom, ale na druhú stranu má v spoločnosti kvôli svojej funkcii odlišnú pozíciu než iné psy. Musí plniť veľké množstvo úloh, má mnoho výnimiek v legislatívnych nariadeniach týkajúcich sa psov, ale najmä jeho majiteľ má komplikácie s vykonávaním celej rady „bežných“ činností, ktoré sa života so psom týkajú. Ako teda prebieha zabezpečenie jeho základnej fyziologickej potreby – venčenie? Pes potrebuje na venčenie nespevnené voľné plochy, ktoré sú naopak pre nevidomých neprístupné. Jeho majiteľ nad ním ani nemá vizuálnu kontrolu. A ako sa mení pohyb človeka, keď ho zrazu pes nevedie? S cieľom identifikácie a popisu východísk pre návrh sme realizovali kvalitatívny výskum zameraný na zistenie skúseností s ich venčením. Uskutočnili sme rozhovory s ľuďmi, ktorí sú s vodiacími psami v dennom kontakte – ich cvičiteľmi a užívateľmi. V ich následnej analýze sme sa zameriavali najmä na identifikáciu pozitívnych a negatívnych prvkov, javov a vlastností, ktoré nejakým spôsobom komplikujú alebo uľahčujú proces venčenia, ale aj na popísanie samotného procesu

venčenia. Na záver boli navrhnuté príklady krajinno-architektonických úprav prostredia v meste Brno, ktoré demonštrujú možnú podobu zásahov zlepšujúcich tento proces.

Vytvořit prostor pro sdílení a mezioborovou diskusi

Alžběta Stránská, Výbor pro územní rozvoj zastupitelstva hl. m. Prahy

Eliška Pomyjová, Fakulta architektury ČVUT

Jaké jsou výhody hledání odpovědí na současné problémy měst v širší odborné diskusi? Jak funkčně nastavit prostředí a procesy státní samosprávy? V našem příspěvku bychom tyto otázky rády demonstrovaly na příkladu mapování možností zlepšení správy městské zeleně v Praze. Téma je široké, názory se různí nejen podle měst, ale i napříč odbornostmi, které se městskou zelení zabývají z jednotlivých úhlů pohledu. Vliv městské zeleně na kvalitu života, zdravé prostředí a městské rozpočty je přitom obecně známý a s příchodem klimatických změn jeho význam dále rapidně roste.

Problematikou efektivnější správy zeleně v Praze se zabývá předseda Výboru pro územní rozvoj zastupitelstva hl. m. Prahy Petr Zeman. Cílem jeho týmu je pojmenovat slabá místa stávajícího nastavení a nalézat možná zlepšení v široké odborné diskusi. S klíčovými aktéry byly vedeny rozhovory, následně proběhlo dotazníkové šetření, kterého se zúčastnili správci městské zeleně ze všech 22 velkých městských částí. Mezi nejdůležitější zjištěná témata patří podhodnocené finanční a personální kapacity, nejednotný způsob péče o zeleň, nastavení smluv a výběrových řízení, možnosti sdílení dobré praxe nebo komunikace s veřejností.

Na základě výstupů byli ve spolupráci se Společností pro zahradní a krajinářskou tvorbu přizváni relevantní odborníci, kteří se sešli u dvoudenního kulatého stolu na podzim roku 2021. Jedním z klíčových závěrů akce bylo zjištění, jak podceňovaný, a přitom zásadní je význam mezioborové diskuse v často opomíjeném tématu kvalitní správy zeleně. Debata byla oba dny intenzivní a plodná, iniciovala několik konkrétních spoluprací a pojmenovala nejdůležitější strategické úkoly. Řešitelský tým i samotní účastníci akce byli překvapeni, jak velký dopad má „jednoduché“ vytvoření prostoru pro sdílení.

Podobně pozitivní ohlasy mají i vycházky zahradníků s veřejností, které jsou od podzimu 2021 pilotovány na lokální úrovni. O své zkušenosti bychom se rády podělily s účastníky konference.

Budování strategie přístupnosti města Brna

Ondřej Šerý, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Robert Osman, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Příspěvek se věnuje procesu vzniku jednoho konkrétního dokumentu v jednom konkrétním prostředí, a sice Strategického plánu pro postupné odstraňování bariér 2021–2030, který byl vytvořen pro potřeby Poradního sboru Rady města Brna pro bezbariérové Brno. Pro popis vzniku tohoto dokumentu jsme si zvolili perspektivu dialogického prostoru, která umožňuje uspořádat postup složený z množství hlasů, názorů a argumentů. Jakožto metaforu vícehlasnosti používáme příklad „karnevalu“ od M. M. Bachtina, kdy jsou dohromady svedeni

„cizinci“ hovořící odlišným „hlasem“. Na samotném počátku byla aktivita několika jednotlivců, kteří započali téma politik přístupnosti postupně institucionalizovat. Pro úspěch byla však zároveň potřeba politická podpora etablovaných hráčů. Díky jejich spojení byl ustaven zmíněný poradní sbor. Pozice tajemnice sboru a předsedy sboru tak v rámci tohoto „karnevalu“ označujeme za „hlasy vítězů“. Následně jsme se pomocí semistrukturovaných rozhovorů věnovali vizím, postojům a především prioritám všech zaangażovaných osob („hlasům členů a členek poradního sboru“). Pro účely strategického plánu byly vydefinovány cílové skupiny a zároveň bylo třeba respektovat „hlas legislativy“, která zaručuje přístupnost všem skupinám obyvatel. Za tímto účelem jsme použili principy taktického urbanismu, které se snaží zpřístupňovat prostor ve funkčních celcích a zároveň dle určité společenské potřeby. Podobu dokumentu rovněž ovlivnily „hlasy uživatelů“, které měly vliv na identifikaci typů prostorů, jež mají být prioritně zpřístupněny. Naše „hlasy zpracovatelů“ pak dominantně ovlivnily podobu pracovního návrhu dokumentu. Do procesu tvorby promluvily i „hlasy expertů“, kteří formulace navržené na jednáních dotvářeli do konečné podoby. A v neposlední řadě se na výsledné podobě podílely i „hlasy schvalovatelů“ (zejména radní a zastupitelé města), jež završili více než tři roky trvající proces budování tohoto strategického plánu.

Vlastníci: Vlastnická struktura bydlení na pražských panelových sídlištích

Ondřej Špaček, Fakulta humanitních studií UK

Petra Špačková, Přírodovědecká fakulta UK

Marie Horňáková, Přírodovědecká fakulta UK

Podoba a povaha vlastnictví bytů představuje jeden z klíčových aspektů městského prostoru, který zároveň uniká každodenní viditelnosti. Vlastnictví bydlení představuje zásadní kulturní prvek české společnosti, který se svou historií zřetelně prolíná se socialistickou politikou bydlení stejně jako s podobou a výsledkem transformačního vývoje (Šmídová 1996, Samec 2016). Přesto, či spíše právě proto otázka vlastnických struktur (nejen) bytů v českých městech do značné míry z paradigmatických i hodnotových důvodů do značné míry unikala systematické empirické pozornosti, přestože její význam bývá opakovaně konstatován a tematizován.

V tomto příspěvku se zaměříme na panelová sídliště, která představují specifickou laboratoř studia vlastnictví bydlení v českých městech. S ohledem na historický kontext, vývoj a politické volby transformace měli obyvatelé většiny českých sídlišť znatelnou možnost získání bytů do osobního či družstevního vlastnictví. Kromě samotného privatizování zdejších bytů již není zcela zřejmé, jak se dále vlastnictví zde předávalo, koncentrovalo či diverzifikovalo. Více než 30 let od počátku privatizačních změn bychom proto na pozadí rostoucích a formujících se třídních nerovností chtěli prozkoumat stav a podobu vlastnické struktury pražských panelových sídlišť. Příspěvek se opírá o detailní analýzu dat z katastrů nemovitostí a o dotazníkové šetření obyvatel. V analýze bude situace pražských panelových sídlišť srovnávána s obdobnou bytovou formou bydlení ve vnitřních částech města. Zaměříme se zejména na povahu

vlastnické struktury bytů i na vztahování se ke kolektivní správě bytů (SVJ), jako jedné z ústředních, a dosud nepříliš zkoumaných, institucí bydlení.

Trajektorie českých sídlišť z hlediska dlouhodobého populačního vývoje mezi lety 1970 a 2011

Petra Špačková, Přírodovědecká fakulta UK

Jan Sýkora, Přírodovědecká fakulta UK

Kadi Kalm, University of Tartu

Ondřej Špaček, Fakulta humanitních studií UK

Poválečná sídliště představují významnou část bytového fondu v Česku a postsocialistických zemích obecně. Zatímco krátce po jejich výstavbě představovaly většinou jasně vymezené celky, a to jak z prostorového hlediska, ale též specifickou strukturou populací, v průběhu posledních desetiletí se hranice mezi sídlišti a ostatními městskými čtvrtěmi postupně zmenšují. Zůstávají však poměrně heterogenní skupinou čtvrtí, které začaly procházet různorodým vývojem již před rokem 1989. Různorodost jejich trajektorií v postsocialistickém období se dosud pokusilo zachytit několik studií (např. Kovács a Herfert 2012; Temelová a kol. 2011). Ty se nicméně často zakládají na případových studiích sídlišť ve vybraných městech jednotlivých zemí nebo v několika státech střední a východní Evropy. Stále však chybí výzkum, který by plně postihl heterogenitu trajektorií sídlišť z dlouhodobého pohledu. Cílem našeho příspěvku je proto analyzovat vývoj sídlišť v českých městech v období 1970-2011 a identifikovat typy jejich vývojových trajektorií. Zároveň si klademe za cíl postihnout mechanismy, které jejich vývoj ovlivňují, přičemž reflektujeme širší sociální, ekonomické a politické souvislosti socialistického a postsocialistického urbánního vývoje. Využíváme k tomu data z jednotlivých Sčítání lidu, domů a bytů z let 1970-2011 o socio-demografické struktuře obyvatelstva a charakteru bytového fondu. Výsledky analýzy ukazují různorodost vývojových trajektorií jak v různých místních a regionálních kontextech, tak z hlediska jejich významu (dominantní vs. marginální trajektorie).

Výsledky participativních aktivit jako zadání pro architekty

Eva Špačková, Katedra architektury, Fakulta stavební VŠB-TUO

Předprojektová příprava je důležitou součástí kvalitní přípravy investic ve fázi definování cílů a požadavků na řešení a výběru postupů, které ke splnění cílů a požadavků povedou. V případě plánování investic ve veřejném prostoru měst a obcí je žádoucí, aby už v této fázi přípravy byly specifikovány potřeby a požadavky široké veřejnosti, která je nejvýznamnějším uživatelem veřejných prostranství. Z informací získaných od obyvatel různými participativními technikami vzniká soubor potřeb, požadavků a námětů. Hledáme cesty, jak výsledky participace využívat pro zadávání dalších fází projektové dokumentace s respektem k potřebám obyvatel a důrazem na zachování společně sdílených hodnot prostředí.

On-line forma participativního plánování jako příležitost pro sociální práci

Marie Špiláčková, Fakulta sociálních studií, Ostravská univerzita

Participativní plánování v městském prostoru je jednou z příležitostí, jak dát marginalizovaným skupinám hlas a směřovat k jejich zplnomocnění. Nástrojem sociální práce je posílení uplatňování antiopresivního přístupu jako možnosti snižování exkluze marginalizovaných skupin. Tématem příspěvku je prezentace dílčích projektových výsledků, které se vztahují k přesunutí participativního plánování v městském prostoru do online prostředí jako důsledek koronavirové krize se zapojením marginalizovaných skupin.

„Stanová města“ pro bezdomovce v době COVID-19: Srovnání dvou nouzových táborů (Plzeň, Praha) a role afektivity a benevolence při jejich správě

Jan Váně, Katedra sociologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni

Petr Vašát, Georg-Simmel Center for Metropolitan Studies, Humboldt-Universität zu Berlin

V příspěvku představíme fungování tábořišť bezdomovců jako součást správy věcí veřejných, přičemž zdůrazňujeme roli afektivní atmosféry. Česká republika je spojována s nejvyšší mírou stigmatizace bezdomovců v rámci evropských zemí. Navzdory této skutečnosti přinesla pandemie COVID19, jako nezamýšlený důsledek nařízení o izolaci lidí v bezdomoví v jejím průběhu, bezprecedentní opatření v oblasti správy bezdomovectví. Některá města zřídila dočasná "stanová městečka" jako reakci na vyhlášení výjimečného stavu. Na základě rozhovorů a pozorování chceme doložit, jak taková opatření měla ve městech nejen odlišný charakter či trajektorii, ale především různé výsledky. Na základě individualizovaného srovnání socio-materiálních a afektivních propletenců dvou formálních tábořišť bezdomovců – jednoho v krajském městě Plzni a druhého v hlavním městě Praze - přiblížíme, že afektivní atmosféra hraje zásadní roli v jejich fungování i správě. Jeden z takových aspektů představuje každodenní benevolence, způsob správy, v němž se okolnosti a výsledky obou míst silně liší. Zatímco v Plzni vládli prostřednictvím logiky dohledu, která hasila konflikty a atmosféru porážky, v Praze benevolence a vzájemnost lidí v táboře vedly k velmi uvolněné atmosféře.